

NORGES INDSKRIFTER

MED DE ÆLDRE RUNER.

UDGIVNE

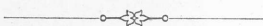
FOR

DET NORSKE HISTORISKE KILDESKRIFTFOND

VED

SOPHUS BUGGE.

I.

CHRISTIANIA.

A. W. BRØGGERS BOGTRYKKERI.

1891—1903.

Kapitel IV³⁾.

I det følgende skal jeg søge at vise, at flere Indskrifter, som er skrevne med den længere Rækkes Runer, har Mandsnavnet *erilar* eller *eirilar* tillagt en Mand, som er af erulisk Stamme.

- 1) Förstemann nævner, at der er mange oldtyske sammensatte Navne paa *Erl*, *Herl*, og siger, at den aspirerede Form mere tilhører de vestlige Landskaber og er meget sjældnere end den uaspirerede.
- 2) [Bayersk *Erchtag*, *Ertag* forklarer derimod F. Kluge (Beilage der Münchener Neuesten Nachrichten 1909 Nr. 42, 20. Februar) som en germansk (egentlig gotisk) Ændring af Ἄρως ἡμέρα (= *Martis dies*). Denne Benævnelse paa Tirsdagen kjendes fra græske Sprogmindesmærker fra 3dje og 4de Aarh. e. Kr.]
- 3) [Flere af de i dette Kapitel granskede Indskrifter er ud fra andre Synspunkter behandlede af Magnus Olsen i forskellige Afhandlinger (Aarbøger 1907 S. 29—40; Aarsberetning for Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevaring 1907 S. 165—169; Bergens museums aarbok 1911 nr. 11, S. 26—29; Festschrift Vilh. Thomsen dargebracht, Leipzig 1912, S. 18), hvor han kommer til delvis stærkt afvigende Resultater.]

Norges Indskrifter med de ældre Runer. Indledning.

Jeg skal her først nærmere omtale tre forholdsvis sene Indskrifter med den længere Rækkes Runer, som er indridsede paa løse Gjenstande. Uagtet disse Gjenstande er fundne paa forskellige Steder i Norden, saa synes der dog sikkert at være en nær Forbindelse imellem disse Gjenstande, saa at alle tre Runeindskrifter, hvis de ikke hidrører fra én og samme Runemester, ialfald maa hidrøre fra Runemestre, som har hørt til samme Slægt og som ved samme Slægttradition har lært Kunsten at indridse Runeindskrifter.

Den ene (A) er Indskriften paa Benstykket fra Ødemotland i Haa Præstegjæld paa Jæderen (NI. Nr. 17). Den anden (B) læses paa en Brakteat, som er funden paa Aagedal i Bjelland Præstegjæld, Lister og Mandals Amt (NI. Nr. 11). Den tredje Indskrift (C) er skreven paa Brakteaten Nr. 79 Stephens, hvoraf to Eksemplarer er fundne i Næsbybjerg, Skads Herred, Ribe Stift, paa Vestsiden af Jylland, = Nr. 101, fundet i ét Eksempel ved Darum, Ribe Amt.

Den nævnte Forbindelse fremgaar af følgende Overensstemmelser:

Runemesteren heder i alle tre Indskrifter efter min Tolkning **uha**.

Da jeg betragter dette som en vigtig Kjendsgjærning, skal jeg her søge nærmere at begrunde det. Begyndelsen af A (Ødemotland) har jeg læst saaledes: **uha urte (e)buuuinuai**. Dette har jeg oversat: »Uha forarbejdede (denne Gjenstand), Ebuwinu eier (den)«. I flere andre Indskrifter forekommer ligeledes Formen **ai** »eier«. Læsningen **urte (te Binderune)** støttes derved, at andre Indskrifter har **wurte, orte, urti** med Betydning »forarbejdede« (Præteritum Indik. 3. Person Ental). Jeg skjønner altsaa ikke, at **uha** her kan være noget andet end et Mandsnavn i Nominativ. Dette støttes ved meget andet. Saaledes forekommer paa Brakt. Nr. 57 Stephens **hariuha** sikkert som Mandsnavn i Nominativ. Dette er jo sikkert en Sammensætning **hari-uha** med det ellers i Navne forekommende Forled **hari**¹⁾.

I B (Aagedal) er **ʀ** i Navnet **uha** forvansket til **ʀ**, hvilket sammen med andet maaské kunde tyde paa, at det nu bevarede Eksempel er en Kopi og ikke en Original.

Men ialfald synes det mig overveiende sandsynligt, at vi her i B har Runeristerens Navn i Nominativ, da der umiddelbart efter **uhʀ**, d. e. **uha**, følger **ifalh fahd** (thi saaledes tror jeg rigtig at have læst disse Runer, af hvilke flere er utydelige) »indgrov (og) skrev«.

I C (den jyske Brakteat) maa der med Magnus Olsen læses **uha**; se NI. S. 551. At det er samme Navn som i A, bestyrkes derved, at h her har en Form med meget skraa Tværstreg ligesom i A. Og Sammenhængen med B viser sig, som vi skal se, af det derpaa følgende Ord **tiad**.

Ogsaa i flere andre Indskrifter skal vi i det følgende finde Mandsnavnet **uha** og dermed beslægtede Navne.

Fremdeles har alle tre Indskrifter en Anraabelse af Guden Ty i Vokativen **ti**. I B og C følger efter **ti** det samme Ord **ad**.

¹⁾ I anden Linje af A har jeg (NI. S. 548) forstaaet **uh** som forkortet Skrivemaade for **uha** (Nominativ).

Videre har alle tre Indskrifter for »eier« Formen **ai**. A har som Betegnelse for den Gjenstand, hvorpaa Indskriften findes, Ordet **uui** (snarest Akkusativ), hvilket Ord betyder »den hellige Gjenstand«. C har samme Ord, skrevet **wui** (Akkus.). I begge Indskrifter Akkusativform af dette Ord mangler et *a* i Udlyden. Baade A og B har for »skrev« Præteritum af det samme Verbum, som i Oldn. heder *fáði*, forbundet med den samme Præposition **an** »paa«.

Alle tre Indskrifter har flere Venderuner. Baade A og B har Vokalfordobling. Baade A og B har forkortet Skrivemaade. I ingen af de tre Indskrifter er Skilletegn anvendt, bortset fra den korte Streg i A efter b 15.

Sprogformerne i A og B synes overhoved at vise hen til omtrent den samme Tid, som er meget senere end den, som de ældste Runemindesmærker tilhører. Saaledes har A **urte** uden *w* i Fremlyd, ligesom f. Eks. **orte** By. B har **eirilidi** med *ei* ligesom f. Eks. **eirilær** By og Veblungsnes. Med **fpi** i A kan med Hensyn til i sammenlignes **lifi** i B. Brugen af **p** for *d*, som i **fpi** i A, forekommer ogsaa i enkelte andre senere Indskrifter med den længere Rækkes Runer. A og B er begge fundne i det sydvestlige Norge.

Efter det foregaaende synes alt at tale for, at **uha**, som har indridset Runerne paa Benstykket fra Ødemotland, er samme **uha**, som den Mand, fra hvem Runerne paa Aagedal-Brakteaten hidrører. Dog saaledes, at det paa Aagedal fundne Eksemplar snarest ikke er Uhas originale Brakteat, men en Kopi ¹⁾.

Hvis man ved C (Næsbjærg-Brakteaten) alene tager Hensyn til Runeindskriften, kunde alt synes at tale for, at ogsaa denne Runeindskrift skulde hidrøre fra den samme Runemester **uha**, som har skrevet de to Indskrifter fra det sydvestlige Norge.

Men denne Slutning bliver tvivlsom ved en Sammenligning mellem Billedfremstillingen paa B og C.

Salin (Antiqv. Tidskrift XIV) henfører Aagedal-Brakteaten til en Blandingsform af flere Typer (Tabel XV). Den synes ifølge ham snarere at høre sammen med de danske og sydsvenske Afdelinger end med de svensk-norske og norske; dog mangler Melleformer (Salin S. 65).

Derimod henfører Salin Brakteaten Nr. 79 til Gruppe I, som hører til de ældre Grupper. Den viser et Brystbillede. Og denne Gruppe staar de klassiske Forbilleder meget nær (Salin S. 41). Hovedmassen af de Brakteater, som hører til denne Gruppe, er fra Danmark.

Ifølge disse Salins Sammenstillinger synes man at maatte antage, at Aagedal-Brakteaten er ikke lidet yngre end Brakteaten Nr. 79. Derfor synes den Runemester **uha**, fra hvem Indskrifterne paa Ødemotland-Stykket og paa Aagedal-Brakteaten hidrører, ikke at kunne være samme Mand som den **uha**, hvis Navn vi læser paa Brakteaten Nr. 79.

¹⁾ Allerede tidligere (NI. S. 264) har jeg været inde paa denne Opfatning. Dengang afholdt nogle Forskjelligheder i Retskrivning mig fra at holde fast ved denne Opfatning; saaledes f. Eks. det, at A for »skrev« (oldn. *fáði*) har **fpi**, medens B har **fahd**. Men nu har alle de andre Overensstemmelser, som jeg ovenfor har anført, overbevist mig om, at Runeristeren er samme Person. Ogsaa ellers kan det paavises, at én og samme Runerister i forskellige Indskrifter bruger noget forskellig Retskrivning.

Men de Overensstemmelser, som jeg i det foregaaende har paavist mellem alle tre Indskrifter, sætter det udenfor enhver Tvivl, at det er Forbindelse mellem Ødemotland- og Aagedal-Indskrifternes *uha* paa den ene Side og paa den anden Side den *uha*, som har fabrikeret Brakteaten Nr. 79. Begge maa være i Slægt med hinanden. Jeg formoder snarest, at *uha* paa den danske Brakteat Nr. 79 er Farfader til den *uha*, som har skrevet Indskrifterne paa Benstykket fra Ødemotland og paa Brakteaten fra Aagedal, som begge er fundne i det sydvestlige Norge.

Ogsaa den Runemester, som har skrevet Runerne paa Brakteaten Nr. 57 Stephens, som er funden i Sjælland (omtalt hos Salin S. 96), maa staa i Forbindelse med de Runemestre af Navnet *uha*, som jeg i det foregaaende har omtalt.

Forfatteren af denne Indskrift maa, hvis han ikke er samme Person som *uha* paa Brakteaten Nr. 79, have hørt til samme Slægt og til samme Runemester-Skole. Paa Nr. 57 heder Runemesteren *hariuha*, d. e. den krigerske Uha. Tilnavnet passer godt for en Tys-Dyrker. En anden særegen Overensstemmelse mellem denne Brakteat og Ødemotland-Indskriften fremgaar af det Forhold, som Magnus Olsen har iagttaget, at Brakt. 57 efter de 4 Prikker, som afslutter den egentlige Indskrift, har Runen *t* med 3 Skraastreger til hver Side. Thi dette viser en tydelig Overensstemmelse med, at Ødemotland-Indskriften i Vokativ af Guden Tys Navn har Runen *t* skreven med 3 Skraastreger til hver Side. Herved maa tillige erindres, at Runen *t* bærer Guden Tys Navn.

Fremdeles kan nævnes, at ligesom et langt *e* i ubetonet Stavelse er blevet forkortet til *i* i Ødemotland-Indskriftens *fpi*, saaledes finder vi den samme Forkortning i *haitika* paa Brakteaten Nr. 57. Ødemotland-Indskriften har *u* i *ue* som Tegn for Konsonanten *w*. Den samme Betegnelse finder vi paa Brakteaten Nr. 57 to Gange i Ordet *fauauisa*¹⁾.

Som en Afvigelse bør fremhæves, at Brakteaten Nr. 57 to Gange har Prikker som Skilletegn og at den ligeledes afslutter Indskriften med Prikker. Indskrifterne fra Ødemotland, Aagedal og paa Brakteat Nr. 79 har derimod aldrig Prikker som Skilletegn.

Vi har paa Brakteaten fra Aagedal og paa Benstykket fra Ødemotland, som begge er fundne i det sydvestlige Norge og som begge synes at være fra omkring Aar 675, fundet en professionel Runemester *uha*. Han var tillige Brakteatkunstner. Han dyrkede særlig Guden Ty.

Denne *uha* var af samme Slægt som den noget ældre *uha*, der har fabrikeret Brakteaten Nr. 79 Stephens, der er funden i Ribe Stift.

Fra sin ældre Slægtning havde den yngre *uha* bevaret ikke alene Kunsten at skrive Runer i Almindelighed, men ogsaa Skrivemaadens Enkeltheder. Saaledes eiendommelige Runeformer, Ordformer, Ord og Udtryk. Den yngre *uha* var, ligesom den ældre, Tys-Dyrker.

En professionel Runemester og Brakteatkunstner af samme Slægt var den *hariuha*, som har indridset Runerne paa den i Sjælland fundne Brakteat Nr. 57. Ogsaa han var Tys-Dyrker. Ogsaa i hans Indskrift finder vi mange Enkeltheder

1) [Der skal dog snarere læses *fara*-; se Aarbøger 1905 S. 285.]

i Skrivemaaden, som stemmer overens med Skrivemaaden i Ødemotland-Indskriften, som er indridset af en yngre Runemester af samme Slægt. Mulig er endog **hariuha** paa Nr. 57 identisk med **uha** paa Nr. 79.

Denne Runemesterslægt finder vi paa Brakteater tidligst i Danmark. Et yngre Medlem af Slægten har indridset Indskrifter, som er fundne i det sydvestlige Norge.

Dette Resultat vil vise sig meget vigtigt derved, at vi paa den ene Side (hvad jeg senere skal begrunde) synes at kunne paavise fra meget senere Tid Ætlinger af Uha, som har fastholdt hans Kunst og hans Haandværk og som har levet i andre Egne af Norden.

Til den anden Side tror jeg at vi kan spore, hvor Runemestrene af Slægten **uha** har lært sin Kunst. Jeg tror, at vi kan paavise, at Medlemmer af samme Slægt i tidligere Aarhundreder har øvet den samme Kunst. Og dette vil kanskje endog føre os frem til Kombinationer, som vil kaste Lys over Runeskriftens tidligste Optræden i Norden.

Jeg har Nl. S. 263 bemærket følgende:

»Benstykket fra Ødemotland har, som allerede Lorange har fremhævet, Lighed med Benormen fra Lindholm Mose i Skaane (Stephens III, 33). De to Gjenstandes Runeindskrifter ligne hinanden i flere Henseender. Begge Gjenstande har Indskrift langs efter paa to skraanende Sider. Lindholm-Indskr. har 23 Runer, Ødemotland-Indskr. noget over 20 Runer paa hver Side. I Lindholm-Indskr. har Stave og Kviste regelret 3 Streger; Ødem.-Indskr. har Stave og Kviste, som er skrevne med 2 og med 3 Streger. I begge Indskrifter mangler Ordafdeling.

I Kragehul-Mose har der c. 1750 været fundet et Benstykke med Runeindskrift paa to Sider, hvilket efter Beskrivelsen har været saa ligt det, som vi kjende fra Lindholm-Mose, at man kunde mistænke dette sidste for at være falskelig udgivet for at være fundet i Skaane og for i Virkeligheden at være det formentlig tabte Stykke fra Kragehul.

Indskriften paa Spydskaflet fra Kragehul (Wimmer Runenschr. S. 124), som aabenbart er samtidig med Lindholm-Indskriften, har ogsaa adskillig Lighed med Ødemotland-Indskriften i den Maade, hvorpaa Runerne er ridsede. Paa Spydstagen har Stavene og Kvistene 4, 3, 2 Streger eller 1 Streg. Flere Gange har 2 Runer én ret Stav tilfælles«.

Indskrifterne fra Ødemotland og Aagedal er meget yngre end Indskrifterne fra Lindholm og Kragehul Mose. Hine har jeg sat til omkring 675; Fundene i Kragehul Mose sætter Sophus Müller til 5te Aarh., Montelius (og Salin) til senest 400.

Af de Overensstemmelser, som i det foregaaende er nævnte, fremgaar det, at den Uha, som har ridset Indskrifterne fra Ødemotland og Aagedal, og den Uha, hvis Navn findes paa Næsbjærg-Brakteaten Nr. 79, samt **hariuha**, hvilke Mænd alle hører til samme Slægt, har lært sin Kunst ved Tradition, som er bevaret i en Skole eller Slægt, der tidligere er repræsenteret i en Indskrift fra Kragehul Mose.

Slægten Uha optræder altsaa tidligst i Danmark. Men Arbejder af en yngre Mand af dette Navn er fundne i det sydvestlige Norge.

Den Linje af Lindholm-Indskriften, som indeholder ligefrem skrevne Ord, lyder:

ek erilar sa wilagar hateka :

»Jeg heder Eril den kunstfærdige«.

(**wilagar** har jeg, uafhængig af v. Grienberger, tolket som afledet ved Suffikset *-ga*. Det er neppe opstaaet af **Wila-hagar*. Første Led vilde da høre til oldn. *vél*, andet Led vilde være *hagr*.)

Her fortjener at fremhæves Overensstemmelsen i Udtryk med Hariuha's Indskrift. Denne har **haitika** »jeg heder« efter Navnet og foran Tilnavnet. Lindholm-Indskriften har det ensbetydende **hateka** efter **ek** »jeg«, Navn og Tilnavn. Lindholm-Indskriften har 3 Prikker efter **hateka**; Hariuha's Indskrift har 3 Prikker efter **haitika**. Begge Indskrifter har andensteds 2 Prikker. **k**-Runen vender i begge Indskrifter Vinkelens Aabning nedad og er hidtil ikke paavist i samme Form i nogen anden Indskrift. Med den **t**-Rune sidst i Hariuha's Indskrift, hvis Kviste er skrevne med 3 Streger, sammenligner Magnus Olsen de 3 **t**-Runer, som i Lindholm-Indskriften er skrevne foran **alu**.

Indskriften paa Spydstagen fra Kragehul Mose begynder saaledes:

ekerilarasugisalasmuhaite

Alle Runer i den nævnte Linje af Lindholm-Indskriften er skrevne med 3 Streger. Det samme gjælder de fleste Runer paa Spydstagen. I begge Indskrifter mangler Ordadskillelse. Runen **k** har i begge Indskrifter nøiagtig den samme uoprindelige Form. Begge Indskrifter begynder med **ek erilar**. Det Ord, som følger efter »jeg«, Navn og Tilnavn i de to Indskrifter, **hateka** i Lindholm-Indskriften, **haite** paa Spydstagen, har samme Betydning »heder (jeg)«.

Paa Grund af alt dette tvivler jeg ikke om, at den **erilar**, som har ridset Lindholm-Indskriften, er samme Mand som den **erilar**, der har ridset Runerne paa Spydstagen fra Kragehul Mose.

I sidstnævnte Indskrift har han Tilnavnet **asugisalas muha**. Her er **muha** hidtil ikke overbevisende tolket.

Nu har vi i det foregaaende seet, at Navn og Kunst nedarves gennem længere Tid i samme Slægt. Jeg har fremdeles paavist en Række Overensstemmelser mellem Ødemotland-Indskriften paa den ene Side og Indskrifterne paa Lindholm-Benstykket og Kragehul-Spydet paa den anden, hvoraf det fremgaar, at Ødemotland-Indskriftens Uha har lært sin Kunst gennem Tradition, som viser tilbage til **erilar**, som har indridset Runerne paa Lindholm-Benstykket og paa Spydstagen fra Kragehul Mose.

Alt dette leder mig til ogsaa paa Kragehul-Spydstagen at søge det samme Runemester-Navn Uha. Jeg formoder, at **asugisalas muha** skal opløses **asugisalas m uha**. I **m** ser jeg en Forkortning af ***magur** »Søn«. Dette Ord forekommer i Akkusativ **magu** paa Strand-Stenen og i Dativ **magiu** paa Stentofta-Stenen.

Den forkortede Skrivemaade **m** for ***magur** kan sammenlignes med **d** for »Datter« i Uha's Indskrift fra Ødemotland, **dr** for »Datter« i Nominativ paa

By-Stenen, *b* for »Broder« paa Gimso-Stenen og med de andre forkortede analoge Skrivemaader, som jeg dertil har anført ¹⁾).

Begyndelsen af Indskriften paa Kragehul-Spydstagen bliver altsaa at oversætte saaledes:

»Jeg heder Eril Asugisal's Søn Uha«.

Hvis dette er rigtigt, saa maa Eril med Tilnavnet Uha være Stamfader til Runemestrene Uha.

Vi kan da følge samme Slægt, hvori Kunsten at skrive Runer er bleven nedarvet, fra 5te Aarh. af til omkring Aar 675. Den ældste Runemester af denne Slægt har ridset en Indskrift, som er funden i Fyn. Indskrifter af Ætlinger fra 6te og 7de Aarh. er fundne i Sjælland, Jylland, paa Jæderen og i Lister og Mandals Amt.

Endnu længere tilbage end til Kragehul-Mosefundet, ja til Runeskriftens allerførste Optræden i Norden, kan vi maaské følge denne Slægt af Runemestre. Paa Spænden fra Vimose har jeg læst **aadagasulaa sa uwiŋa** og i de to sidste Ord seet Angivelsen af et Tilnavn. Dette Tilnavn har jeg tolket som »han af Uha's Slægt«; se NI. S. 426.

Navnet **uha**, hvoraf **uwiŋa** er afledet, har jeg sammenstillet med det oldhoityske Navn *Ūo*, *Ūwo*, som betyder »Bjærgugle«.

Baade i Lindholm-Indskriften og i Indskriften paa Kragehul-Spydstagen kalder Runemesteren sig **erilar**. Dette Navn er i Lindholm-Indskriften tydelig Mandens egentlige Navn eller Hovednavn, da derefter følger Epithetet **sa wilagar** »den kunstfærdige«.

Men paa Spydstagen foier denne **erilar** Tilnavnet **uha** til sit egentlige Navn.

Medens **uha** paa Spydstagen fra Kragehul saaledes er Runemesterens Tilnavn, har denne Runemesters Ætlinger, af hvilke vi kjender én bl. a. fra Ødemotland-Indskriften, **uha** som det egentlige og eneste Navn. Der findes, som bekendt, mange andre Eksempler paa, at Stamfaderens Tilnavn er blevet Ætlingens eneste Navn.

erilar, som baade i Lindholm-Indskriften og paa Spydstagen fra Kragehul er Runemesterens egentlige Navn, er samme Ord som den oldnorske Værdighedstitel *jarl*, der i Edda-Digtene betyder »Krigerhøvding« eller »høiættet Kriger«, angelsaks. *eorl* og oldsaks. *erl*, som bruges i Digtersproget med Betydning »Mand«, især »høiættet Mand, Kriger«. Men **erilar** er ogsaa samme Ord som det, der i Flertal forekommer som Folkenavn og skrives af latinske Forfattere *Eruli* eller *Heruli*.

Fra hvilken af disse forskjellige Betydninger er nu Ordets Brug som Mandsnavn i Indskrifterne fra Lindholm og Kragehul udgaaet? Til at finde dette giver Mandens Tilnavn **uha** os maaské en Veiledning.

En fornem Eruler i første Halvdel af 6te Aarh., som af Justinian udsees til Erulernes Konge, kaldes hos Prokop de b. Goth. II 15, IV 25 *Σουαγροῦας*,

1) Den Omstændighed, at **mu** i **muha** danner en Binderune, forhindrer ikke, at **m** kan høre til et andet Ord end **uha**; thi paa lignende Maade har Indskriften paa Dopskøen fra Torsbjærg en Binderune **em** i **niwagemari**, hvor de to Runer i Binderunen hører enten til to forskellige Sætningsled eller til to forskellige Ord.

Akkus. *Σουαγροῦαν*. Dette Navn har jeg NI. S. 247 Anm. 4 forklaret som **Swartūa* af *ūa* »Bjærgugle« og forbundet det med det oldtyske Mandsnavn *Ūo*, *Ūwo* og med *uha* i Ødemotland-Indskriften.

Med Hensyn til Endelsen kan sammenlignes det eruliske Navn *Φάρας* hos Prokop, hvilket i erulisk Form vilde hede **Fara* af Stamme **Faran*. Og Mandsnavnet *hariuha* paa Brakt. Nr. 57 er ligesom **Swart-ūa* sammensat og indeholder samme Efterled.

Vi har i latinsk eller græsk Form bevaret ikke fuldt 20 eruliske Mandsnavne. Det har nu vist sig, at ét af disse eruliske Navne indeholder det Navn paa Bjærguglen, som vi har i Runemesterens Tilnavn *uha* paa Spydstagen fra Kragehul. Denne Mands egentlige Navn er *erilar*, og dette Navn er samme Ord som Folkenavnet *Eruler* i Ental.

Heri finder jeg en Støtte for den Formodning, at Runemesterens Navn *erilar* angiver, at han er af erulisk Herkomst. Og da **Swartūa*, som af Justinian blev udseet til Konge, aabenbart maa have været en fornem og høiættet *Eruler*, finder jeg det rimeligt, at Kragehul-Indskriftens Runemester *erilar* med Tilnavnet *uha* har været en høiættet *Eruler*, sandsynlig af samme Slægt som **Swartūa*.

Heri er der intet usandsynligt. Thi jo længer vi gaar tilbage i Tiden, des mindre udbredt maa den Kunst at skrive Runer have været. Denne Kunst maa fra først af have været optaget i en Kreds af de mest dannede eller fremstaaende germanske Mænd, som kom i Berørelse med dannede Mænd af Sydens Kulturfolk.

Jeg har saaledes søgt at følge den samme Slægt *uha* igjennem flere Slægtled af Runemestre: senest den *Uha*, som omkring 675 har forfærdiget Aagedal-Brakteaten og Benstykket fra Ødemotland i det sydvestlige Norge. Slægtens Medlemmer har tidligere virket i Danmark. Vi finder en *Uha* som Forfærdiger af en ældre Brakteat, der er funden i Jylland, og til samme Slægt hører *hariuha*, fra hvem en Brakteat i Sjælland hidrører. Allerede paa Spydstagen fra Kragehul finder vi i 5te Aarh. et Medlem af denne Slægt som Runemester. Han kalder sig *erilar . . . uha*, og paa Benstykket fra Lindholm *erilar sa wilagar* (»den kunstfærdige«). Dette vidner om, at Slægten er erulisk. Og til samme Slægt hører sandsynlig **Swartūa*, som i første Halvdel af 6te Aarh. er i Byzants og der af Justinian udsees til Erulernes Konge.

Men endnu længer tilbage synes vi at kunne følge Slægten som repræsenteret ved en Runemester i Danmark. Thi en Spænde fra Vimose fra 4de Aarh. bærer Navnet paa en Mand, som har Tilnavnet *sa uwiqa*, d. e. »han af Uhas Slægt«.

Vi ser nu, at en Række af norske og danske Runeindskrifter paa løse Gjenstande, navnlig Smykker og Vaaben, fra forskellige Aarhundreder i Tiden før Vikingetiden hidrører fra professionelle Runemestre. Disse Runemestre tilhørte bestemte Skoler og bestemte Slægter, gjennem hvilke Kunsten nedarvedes i Aarhundreder.

I det følgende skal jeg paavise mange andre Vidnesbyrd om *Uha*-Slægtens Forbindelse med Runeskriftens Optraeden og Udbredelse i Norden.

De samme Synspunkter, som i det foregaaende har ledet os, tør kanskje ogsaa lade os se Forbindelser i andre Tilfælde.

Indskriften paa Varnum-Stenen i Vermland, som jeg NI. S. 40 har sat til omkring 550, hidrører fra to Mænd, af hvilke vel den egentlige Runerister er **erilar**, da han taler i første Person. Ogsaa ham tør vi efter det foregaaende holde for en Mand af erulisk Herkomst.

Herfor taler ikke alene Navnet, men ogsaa Overensstemmelser i Skriften mellem Varnum-Indskriften paa den ene Side og paa den anden Side Indskrifterne paa Benstykket fra Lindholm Mose og paa Spydskaftet fra Kragehul Mose.

Nu har jeg vist, at Mindestenen fra Tune i Smaalenene, som jeg har sat til omkring 500, har saa megen Lighed og saa mange Berøringspunkter med Varnum-Stenen, at disse to Mindesmærker maa hidrøre fra Mænd, som var Stenhuggere og Runemestre af samme Skole.

Den Mand, som har indhugget Indskriften *a* paa Tune-Stenen, hed **wiwar**. Han har efter det, som er fremhævet om Varnum-Stenen og om dennes Forbindelse med Tune-Stenen, sandsynlig enten lært af eruliske Runemestre eller ogsaa selv været af erulisk Herkomst.

Nu læser vi paa Fjeldvæggen ved Veblungsnes Indskriften **eirilar wiwila** 1. Denne Indskrift har jeg sat til Tiden lidt før 650.

Jeg er nu mest tilbøielig til at tro, at **eirilar** her angiver, at Runemesteren er af erulisk Æt, hvad enten vi tager **wiwila** som det egentlige Navn eller som Tilnavn.

Nu er **wiwila** sproglig Deminutiv af **wiwar**. Og i Tune-Stenens **wiwar** har jeg allerede af andre Grunde formodet en Runemester af erulisk Herkomst. Dette støttes nu ved Veblungsnes-Indskriften. I dennes Runemester **wiwila**, der ligesom Tune-Stenens Runemester synes at være af erulisk Herkomst, formoder jeg en Ætling af Tune-Stenens **wiwar**.

Vi vil da ogsaa her have Kunsten nedarvet i Slægten.

Det Resultat, hvortil jeg er naaet, at Tune-Stenen hidrører fra en erulisk Runemester, faar ogsaa til en anden Side Betydning.

Mellem Tune-Stenen og dens Indskrift paa den ene Side og Vettelands-Stenen fra Ogne Sogn paa Jæderen og dens Indskrift (NI. Nr. 39) paa den anden Side er der flere Ligheder, af hvilke hver enkelt taget for sig kan synes tilfældig eller uvæsentlig, men som tilsammentagne fortjener Opmærksomhed.

De to Runestene hører begge til de ældste i Norge; Vettelands-Stenen er vel noget ældre end Tune-Stenen. Tune-Stenen er ligesom den med den nær beslægtede Varnum-Sten af lyserød Granit, hvilket synes at vise, at man her med Flid har valgt denne Stenart til Mindesmærke. Vettelands-Stenen er af en lyserød Granit, som findes i Fjeldknauser i Nærheden af det Sted, hvor Stenen er funden.

Tune-Indskriften er den længste nu kjendte Indskrift med den længere Rækkes Runer i Norge. Vettelands-Indskriften har vel i sin Helhed været den næstlængste Indskrift; dog er den nu ikke fuldstændig bevaret. Vettelands-Ind-

skriften bestaar af tre Rækker; Tune-Stenen har paa den ene Side to og paa den anden Side tre Rækker. Runerne er paa Vettelands-Stenen overmaade smukt og tydelig indridsede, og Runerne paa Tune-Stenens Side *a* udmærker sig ved smukke og regelmæssige Former.

Tune-Indskriften og Vettelands-Indskriften er de eneste nu kjendte norske Indskrifter med den længere Rækkes Runer, som har havt Ordet **staina** (Akkus.), af hvilket Ord dog nu kun **-ina** er bevaret i Vettelands-Indskriften.

Begge Indskrifter synes at have havt den usædvanlige Udtryksmaade, at Indridningen (eller Udarbejdelsen) af Runerne har været nævnt forud for Reisningen eller Anbringelsen af Stenen. Se NI. S. 521 ff., 571.

At Runemesteren taler i første Person er derimod ikke et Udtryk, som er særegt for disse to Indskrifter, men er det regelrette i de med den længere Rækkes Runer skrevne Indskrifter.

Jeg finder det efter det foregaaende sandsynligt, at Vettelands-Stenens Runemester har tilhørt samme Skole eller samme Slægt som Tune-Stenens Runemester og ved Udførelsen af sit Arbejde har fulgt en nær beslægtet Tradition.

Jeg maa derfor følgerigtig slutte, at ogsaa Vettelands-Stenen hidrører fra en erulisk Runemester.

Men dette er vigtigt, fordi Vettelands-Stenen efter al Sandsynlighed er ældre end Tune-Stenen og overhoved en af de ældste Runestene i Norge.

Vettelands-Stenen synes paa den anden Side nær beslægtet med Einangs-Stenen i Valdres, som sandsynlig er fra omkring Aar 400; se NI. S. 445. Ingen anden Runesten i Norge kan godtgjøres at være ældre end Einangs-Stenen.

Vi kommer altsaa gjenem disse Led af Slutninger til det Resultat, at allerede de ældste Runestene i Norge hidrører fra eruliske Runemestre.